

ГЛАСНИК НА ИНСТИТУТОТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА, бр. 2—3, год. XXI, Скопје, 1977, 282.

Органот на Институтот за национална историја „Гласник“ бр. 2—3 од 1977 година излезе од печат во почетокот на оваа година. На своите страници овој двоброј ги содржи следните рубрики: *Статии и Прилози, Материјали, Критика, Библиографија, Рецензии, Статии, Прикази и Научни собири.*

„Никола Карев (1877—1977)“

Во рубриката под наслов „Никола Карев (1877—1977)“ уводната статија е од Бошко Станковски. Всушност тоа е негов реферат поднесен на свечената академија одржана на 16 ноември 1977 година по повод 100-годишнината од раѓањето на македонскиот револуционер Никола Карев. Во неа авторот во кратки црти изнесува биографски податоци за претседателот на Крушевската Република, за неговиот развоен пат во оформувањето како социјалист и револуционер, за активното учество во Илинденското востание и уделот што го дал како социјалист во револуционерната програма на македонското национално-ослободително де-

ло што е вградена во основите на Крушевската република, а што е јасно формулирана во Крушевскиот манифест.

Во истата рубрика д-р Блаже Ристовски пишува на тема *Активноста на Македонците по објавувањето на Првата светска војна и Меморандумот на Крсте Мисирков и Димитрија Чуповски до руската влада од 1914 година.* (21). Во статијата авторот ја разгледува, врз основа на порано познати, а и на поголем број нови архивски и библиотечни материјали и документи, активноста на Македонците што ја развивале во 1914 година, особено во македонските колонии во Петроград и Одеса. Во рамките на таа жива активност, покрај другото, тој го истакнува и предавањето на вонредно значајниот Меморандум, (кој во статијата за првпат кај нас целосно се објавува) до руската влада од страна на Димитрија Чуповски и Крсте Мисирков што го вршат како делегирани претставници на петроградската и одеската македонска колонија. Во Меморандумот се презентира историскиот развој на македонскиот народ,

па од руската влада се бара со веќе започнатата Прва светска војна да се создадат услови за решавањето и на македонското национално прашање.

Глигор Тодоровски пишува на тема *Сточарството, овоштарството, пчеларството и шумарството во Вардарска Македонија по Балканските војни (1912—1915)* (54). Статијата има два дела. Во првиот дел авторот изнесува податоци за сточарството во Македонија пред Балканските војни, т.е. пред нејзиното делење меѓу балканските буржоазии, а потоа по овие војни кога, поради развивањето на етничката и економската целост на македонската територија, состојбата на сточарството се менува, бидејќи тие промени на него негативно се одразуваат. Во вториот дел се изнесуваат податоци за состојбата на овоштарството, пчеларството и шумарството во Вардарска Македонија. Податоци за состојбата на сточарството, овоштарството, пчеларството и шумарството во Вардарска Македонија по Балканските војни авторот користел од архивските материјали на Архивот на СР Србија кои потекнуваат од извештаите на српските управни власти во Вардарска Македонија по Балканските војни.

Каде бил Светиград (67) е прилог од Стјепан Антољак. Во уводниот дел на статијата авторот изнесува кој сè пишувал за Светиград и како поединци го идентификувале со Коцаџик, односно со друг локалитет, а потоа цитира разновидни изворни податоци кои говорат за Дебар,

Коцаџик и Светиград од периодот на средниот и новиот век, изнесувајќи и досега непознат изворен податок од почетокот на XVII век кој го опишува Светиград како тогаш разрушен град во пределот на Матје. На крајот авторот заклучува дека Светиград не е идентичен со Коцаџик и обратно, оставајќи им на научните работници, врз основа на нови археолошки резултати, сами да утврдат каде всушност бил Светиград.

Последниот напис во рубриката *Статии и Прилози* носи наслов *Воспоставување на српска превласт во Македонија во третата деценија на XIV век* (93). Авторот на статијата Ристо Илјовски пишува за еден важен и значаен период од средновековната историја на Македонија исполнет со српско-византиското ривалство за поседување на територијата на Македонија. Во статијата се дадени главните моменти и настани од борбата меѓу Србија и Византија кои се одиграле на територијата на денешна Македонија и српското територијално ширење во неа, користејќи ги при тоа современите византиски и српски наративни извори и потпирајќи се на претходните историски истражувања на оваа тема.

Рубриката *Материјали* е застапена со три прилога. Во првиот прилог Новица Велјановски пишува на тема *Еден необјавен документ од 1944 година за организирање на народната власт во Скопје* (119). Всушност тоа е еден досега необјавен документ од 1944 година, пронајден во Фондот на

АСНОМ од 1944 година, кој носи наслов „План за воспоставување на најважните служби во ослободеното Скопје“. Во статијата овој документ целосно е објавен и во него всушност станува збор за воспоставување на народната власт во ослободеното Скопје, односно за организирање на целокупниот економски и општествен живот во ослободено Скопје. Документот не носи датум, но очигледно е, заклучува авторот, дека тој е правен непосредно пред ослободувањето на нашиот главен град.

Потоа следува написот *Весникот „Иманите“ за Македонија и македонското прашање (1904—1912)* (131). Во него, врз основа на микрофилм што се чува во Националната библиотека во Париз, авторот Александар Трајановски презентира со свој коментар, 81 извадок—цитат од дописите на органот на француските социјалисти (подоцна орган на француската комунистичка партија) „Иманите“ од периодот меѓу 1904—1912 година од кои се гледа како овој лист на спомнатата француска партија го запознал своето членство и француската јавност за настаните во Македонија во периодот по Илинденското востание до Балканската војна.

Последниот прилог од оваа рубрика е од Александар Матковски. Под наслов *Документи од Виенската и Задарската архива за востанието на Держиш Царе* (167) авторот објавува, во превод на македонски јазик: 13 документи од Виенската архива кои потекнуваат од 3 септември

1839 до 10 декември 1845 година и 11 документи од Задарската архива кои се однесуваат за периодот од 22 мај до 8 декември 1844 година. Објавените документи фрлаат, по зборовите на авторот, поголема историска светлина на ова големо востание на територијата на Македонија, Албанија, Косово и Јужна Србија, за кое доскоро малку се знаело.

Рубриката *Критика* е застапена со прилогот на Паскал Митревски под наслов *Критички осврт на трудот на Вангел Ајановски—Оче „Егејски бури“* (195). Во освртот негативно е оценета книгата „Егејски бури“ зашто нејзиниот автор истата ја пишувал врз основа на импресии и сеќавања на негови познати, пријатели и роднини, без да ја користел обемната литература (документација) што се наоѓа во нашите научни установи (Архивот на СРМ и Институтот за национална историја) во која е изнесена вистината за борбата на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија, односот на нејзините раководни кадрови кон Грчката комунистичка партија, како и нивните ставови и концепции во соработката и заедничката антифашистичка борба во Втората светска војна и во граѓанската војна во периодот на 1947—1949 година во кои линијата за национална и социјална слобода на македонскиот народ постојано била присутна и поставувана во основите на таа соработка.

Останатите рубрики во овој двоброј на „Гласник“—от се заста-

пени и тоа: Библиографија со два прилога, Рецензии и прикази со десет и Научни собири со еден, а објавен е и Ин мемориам за вишиот стручен работник на Институтот за национална историја Кемал Илџази Аручи.

И овој двоброј на „Гласник“-от, со својата содржина, ја збогатува ризницата на нашата историографија со корисни и досега непознати материјали со што дава виден придонес за осветлување на минатото на македонскиот народ.

Ксенија ЦИДРОВА-МАКЕДОНСКА

**Сп. „ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД“, година XXXIV, кн. 1,
София, 1978, 157.**

Научно-теоретското списание на Бугарската академија на науките во бројот 1 за 1978 година донесува и две статии од интерес за нашата историографија, педагошката и лингвистичка наука, на кои обрнуваме внимание. Јордан Ванчев¹ пишува за развитокот на училишното дело во пиринскиот дел на Македонија² во XIX век до 1878 година. При тоа авторот процесот на развитокот на училишното дело кон световно образование и нагласениот стремеж за воведување на говорниот народен јазик го дефинира како „движење за новобугарска просвета во Пиринскиот крај“ и дека тој говорен народен јазик „активно го помагал“ процесот на формирањето и консолидацијата на бугарската нација. При разгледувањето на прашањето Ванчев си

поставил за задача да даде „нова научна интерпретација“ со цел да се проследат особеностите, етапите и постигањата за да му го одреди на „просветното движење во Пиринскиот крај“ местото во изградувањето на „бугарската преродбена просвета“.

Преминот од келијно кон световно образование е даден во директна врска со општествено-економските промени; постанокот и јакнењето на новата граѓанска класа во тој дел на Македонија, со развитокот на занаетчиството, внатрешната трговија и пазарите. Воспоставувањето на надворешно-трговски врски со трговските и културни центри во Европа значело „воведување на Пиринскиот крај во европскиот духовен и културен живот“. Во врска со трговската кореспонденција на разлошките

¹ Јордан Ванчев, Движението за новобугарска просвета в Пиринския крај през XIX век в. до 1878 г., 23—44.

² Тој процес чини составен и неделив дел на општиот процес на развитокот на просветното дело во Македонија која, во тоа време, претставува единствена природна и етничка целина, а се развива паралелно со развитокот на новите капиталистички елементи и поврзувањето на Македонија во единствена стопанска целина.